

KONGRES STATYSTYKI POLSKIEJ
Z OKAZJI JUBILEUSZU 100-LECIA
POLSKIEGO TOWARZYSTWA
STATYSTYCZNEGO

**Honorowy Patronat Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
Bronisława Komorowskiego**

POLSKIE TOWARZYSTWO STATYSTYCZNE
1912–2012

Polskie Towarzystwo Statystyczne (PTS), obchodzące w 2012 r. jubileusz 100-lecia, należy do najstarszych organizacji tego rodzaju na świecie¹. Warto podkreślić, że oficjalna organizacja środowiska statystyków polskich powstała sześć lat przed odzyskaniem niepodległości. Inicjatywa zorganizowania stowarzyszenia statystyków polskich pojawiła się w środowisku krakowskim. W wyniku podjętych starań 9 kwietnia 1912 r. doszło do formalnej rejestracji stowarzyszenia pod nazwą *Polskie Towarzystwo Statystyczne* z siedzibą w Krakowie. Jego prezesem został profesor Juliusz Leo, a sekretarzem profesor Kazimierz Władysław Kumaniecki. Głównym celem działalności tej organizacji miało być przygotowanie publikacji statystycznych obejmujących swym zasięgiem ziemie polskie rozproszone pod trzema zaborami. Została ona opublikowana w 1915 r. pod tytułem „Statystyka Polski” i miała wpływ na kształt granic II Rzeczypospolitej. Do realizacji tego zamierzenia przyczynił się, zwłaszcza kierownik krakowskiego Miejskiego Biura Statystycznego, wspomniany wyżej profesor K.W. Kumaniecki przy poparciu prezydenta m. Krakowa, którym był wówczas profesor J. Leo.

¹ Najwcześniej (1834 r.) powstało Brytyjskie Towarzystwo Statystyczne (Royal Statistical Society, RSS). Nieco później (1839 r.) założone zostało Amerykańskie Towarzystwo Statystyczne (American Statistical Association, ASA). Przyjmuje się, że Francuskie Towarzystwo Statystyczne (Société Française de Statistique, SFdS) swoją historią sięga do roku 1860, a Niemieckie Towarzystwo Statystyczne (Deutsche Statistische Gesellschaft, DSG) – do roku 1911. Później niż PTS powstały m.in. następujące stowarzyszenia statystyczne: japońskie (1931), belgijskie (1937), włoskie (1939), austriackie (1951), australijskie (1962), słowackie (1970), kanadyjskie (1972), szwajcarskie (1988), czeskie (1990), estońskie (1992).

W okresie międzywojennym Polskie Towarzystwo Statystyczne rozbudowało się organizacyjnie i prowadziło szeroko zakrojoną działalność statutową². Prezesem PTS był profesor Edward Szturm de Sztrem, a wiceprezesem – profesor Jan Czekanowski. Towarzystwo miało wówczas charakter głównie naukowo-badawczy. Organem PTS był kwartalnik pt. „Przegląd Statystyczny”. Swoją działalność w pracach PTS mają zarówno znani polscy statystycy, jak i cała rzesza anonimowych osób oddanych służbie nauki i państwa.

Po drugiej wojnie światowej Polskie Towarzystwo Statystyczne wznowiło swoją działalność w 1947 r. pod kierunkiem profesora Stefana Szulca. Po 1950 r. działalność PTS zanikła, a w 1953 r. zapadła decyzja o jego likwidacji, wprowadzona w życie w 1955 r. Część członków przeniosła się wówczas do Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, gdzie powstała Sekcja Statystyki. Ostatnia reaktywacja PTS miała miejsce w kwietniu 1981 r. Odtąd Towarzystwo odbudowuje swoje struktury organizacyjne i nawiązuje rozległą współpracę międzynarodową. Z coraz większym rozmachem rozwija też działalność naukową, publikacyjną, szkoleniową i badawczą.

W 1993 r. z inicjatywy i pod redakcją profesora Jana Kordosa zaczęło ukazywać się czasopismo PTS o charakterze międzynarodowym pt. „Statistics in Transition”. Obecnie Polskie Towarzystwo Statystyczne zrzesza około 750 członków działających w 17 oddziałach regionalnych. Wspólnie z Głównym Urzędem Statystycznym wydaje miesięcznik „Wiadomości Statystyczne” oraz czasopismo naukowe w języku angielskim pt. „Statistics in Transition – New Series”. Bieżące informacje o działalności PTS publikowane są w „Kwartalniku Statystycznym” oraz na stronie internetowej <http://www.stat.gov.pl/pts/>.

Członkami Polskiego Towarzystwa Statystycznego byli, m.in. profesorowie: Józef Buzek, Ludwik Landau, Jan Piekalkiewicz, Jerzy Splywa-Neyman, Stefan Szulc. Wśród jego członków byli wybitni polscy naukowcy i praktycy, ekonomiści, demografowie, matematycy, statystycy i przedstawiciele innych dyscyplin. Wielu z nich poniosło ofiarę życia w czasie zawieruchy wojennej, niektórzy kontynuowali działalność w ramach PTS odrodzonego w późniejszych latach. Biogramy zdecydowanej większości tych osób, członków Towarzystwa, którzy wnieśli szczególny

² PTS powstało w 1912 r. i prowadziło działalność statutową do 1915 r., ale o formalną likwidację organizacji nie wystąpiono. Kontynuatorem idei PTS od 1917 r. było Towarzystwo Ekonomistów i Statystyków Polskich, zwłaszcza w ramach istniejącej w nim Sekcji Statystyki. Powrót do organizacji pod nazwą Polskie Towarzystwo Statystyczne nastąpił w końcu 1937 r. Od tego czasu (z przerwą spowodowaną przez wojnę w latach 1939–1946) PTS działało faktycznie do 1953 r., a formalnie do 1955 r. W marcu 1953 r. powołana została Sekcja Statystyki w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym będącą łącznikiem w ciągłości historycznej PTS. Ostatnia reaktywacja PTS nastąpiła w kwietniu 1981 r. Obszerną charakterystykę rozwoju organizacyjnego i działalności statutowej PTS zawiera monografia wydana w związku z Kongresem (por. *Polskie Towarzystwo Statystyczne...*, 2012).

wkład do skarbnicy wiedzy statystycznej zawierają leksykony wydane z okazji 80. rocznicy istnienia GUS³ oraz 100. rocznicy powstania PTS⁴.

Polskie Towarzystwo Statystyczne jest organizacją skupiającą przedstawicieli służb statystyki publicznej i środowisk akademickich, samorządu terytorialnego i gospodarczego, jednostek administracji rządowej, zainteresowanych teorią i praktyką badań statystycznych. PTS rozwija działalność naukową w dziedzinie teorii, metodologii i praktyki badań statystycznych oraz podejmuje wszelkie wysiłki w celu upowszechniania wiedzy statystycznej w społeczeństwie. Aktywnie współpracuje z towarzystwami statystycznymi w innych państwach oraz takimi organizacjami, jak: Międzynarodowy Instytut Statystyczny, Bernoulli-Society for Mathematical Statistics and Probability, International Society for Quality of Life Research, International Society for Quality-of-Life Studies czy Międzynarodowa Federacja Towarzystw Klasyfikacyjnych (IFCS).

Polskie Towarzystwo Statystyczne było zawsze płaszczyzną sporu naukowego jako nieodzownego stymulatora postępu, ale jednocześnie umożliwiało współdziałanie wielu ludzi, zespołów, a także współistnienie różnych racji czy poglądów. Wynikało to ze statutu stowarzyszenia, ale raczej należałoby powiedzieć, że zostało do statutu wpisane jako formalny wyraz dobrej praktyki. Jest wiele dowodów na to, iż PTS było inicjatorem licznych przedsięwzięć o dużym znaczeniu dla praktyki i teorii statystycznej. Zaslugą PTS jest także to, że jego forum mogło służyć do skracania dystansu między teorią i praktyką statystyczną, do zbliżenia postaw cechujących statystyków matematycznych, reprezentantów demografii, statystyki społecznej, ekonomicznej itp.

KONGRES STATYSTYKI POLSKIEJ 18–20 KWIETNIA 2012

W dniach 18–20 kwietnia 2012 r. obradował w Poznaniu Kongres Statystyki Polskiej inaugurujący uroczyste obchody 100-lecia Polskiego Towarzystwa Statystycznego, jednego z najstarszych stowarzyszeń statystycznych na świecie.

Kongres Statystyki Polskiej był wyjątkowym wydarzeniem o międzynarodowym wymiarze, nad którym Honorowy Patronat objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski. W liście gratulacyjnym skierowanym do uczestników Kongresu, Prezydent Rzeczypospolitej wyraził uznanie dla rangi tego wydarzenia oraz przypomniał główny cel, jaki przyświecał założycielom Towarzystwa. Podkreślając znaczenie opublikowanej w 1915 r. *Statystyki Polski*, wskazał, że była ona cennym źródłem wiedzy o ziemiach ojczyzny podzielonej między trzech zaborców,

³ *Słownik biograficzny statystyków polskich*, (1988), GUS i PTS, Warszawa.

⁴ *Statystycy polscy*, (2012), GUS i PTS, Warszawa. Publikacja dostępna jest na stronie internetowej Kongresu Statystyki Polskiej <http://www.stat.gov.pl/pts/Kongres2012/materialy.htm>

którą wykorzystano m.in. w procesie ustalania granic odrodzonej Rzeczypospolitej. Prezydent Komorowski zauważył, że dalsze dzieje PTS noszą ślady dramatycznej historii Polski, że ... ***Członkowie Towarzystwa angażowali się w walkę o odzyskanie niepodległości i jej obronę, intensywnie działali na rzecz zachowania polskiej tożsamości narodowej oraz tworzenia i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.***

Uroczyste obrady Sesji Jubileuszowej, które zgromadziły ponad 600 uczestników z Polski i ze świata, odbyły się w Auli Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Licznie reprezentowane były wszystkie środowiska statystyków: z uniwersytetów, instytutów naukowych, Głównego Urzędu Statystycznego, urzędów regionalnych i innych instytucji statystyki publicznej. W uroczystościach jubileuszowych uczestniczyli także przedstawiciele władz samorządowych i środowiska gospodarczego, administracji i przedsiębiorców oraz młodzież akademicka. Scenariusz Sesji Jubileuszowej obejmował wystąpienia okolicznościowe przedstawicieli organizatorów Kongresu, najwyższych władz państwowych, organizacji naukowych, instytucji państwowych, przedstawicieli władz miasta i regionu, międzynarodowych organizacji naukowych i instytucji statystycznych.

Wśród gości specjalnych Kongresu dr Marie Bohata, wicedyrektor generalny Eurostatu, podkreśliła ważną rolę wspólnych projektów metodologicznych oraz wymiany doświadczeń między państwami w ramach Europejskiego Systemu Statystycznego ESSnet. Profesor Raymond Chambers, prezydent Międzynarodowego Towarzystwa Statystyków Badań Reprezentacyjnych z Międzynarodowego Instytutu Statystycznego, odwołał się do tradycji PTS oraz zwrócił uwagę na aktualne wyzwania w zakresie statystycznej integracji baz danych i wnioskowania wykorzystującego różne źródła informacji. Z kolei profesor Ronald Wasserstein, dyrektor wykonawczy Amerykańskiego Towarzystwa Statystycznego, składając gratulacje z okazji jubileuszu 100-lecia PTS, podkreślił dorobek polskich statystyków i ich zasługi w rozwoju statystyki światowej. Serdeczne gratulacje przekazała także profesor Imbi Traat, przewodnicząca Estońskiego Towarzystwa Statystycznego.

O randze Kongresu świadczy jego wymiar merytoryczny wynikający z treści referatów wygłoszonych podczas trzech sesji plenarnych, panelu dyskusyjnego, 35 równoległych sesji tematycznych (w tym 12 w języku angielskim) oraz około 20 opracowań przygotowanych na sesję plakatową. Podczas Kongresu wygłoszono łącznie 155 referatów, które zostały przygotowane przez blisko dwustu naukowców. Program obejmował wiele sesji tematycznych, w tym sesje poświęcone metodologii badań statystycznych, statystyce regionalnej, statystyce ludności, statystyce społecznej i gospodarczej, problematyce danych statystycznych oraz statystyce zdrowia, sportu i turystyki.

Sesje pierwszego dnia Kongresu zatytułowano *Rozwój i dorobek polskiej myśli statystycznej*. W pierwszej z nich, wybitni reprezentanci poszczególnych dziedzin badań statystycznych, omówili największe polskie osiągnięcia. Rozwój myśli statystycznej w Polsce w ujęciu historycznym przedstawił profesor Walenty Ostasiewicz.

O wkładzie Polaków w rozwój statystyki matematycznej i aplikacyjnej mówił profesor Jan Mielniczuk. Z kolei profesor Tadeusz Caliński ukazał osiągnięcia polskich statystyków w biometrii. Rozwój statystyki w naukach ekonomicznych zaprezentował profesor Krzysztof Jajuga. Natomiast rozwój historyczny i aktualne wyzwania stojące przed statystyką publiczną przedstawił profesor Janusz Witkowski. Drugą sesję poświęcono prezentacji sylwetek dwóch najwybitniejszych polskich statystyków. Profesora Teresa Ledwina przygotowała prezentację życia i osiągnięć Jerzego Neymana. Natomiast profesor Mirosław Krzyśko przybliżył życiorys i dorobek Jana Czekanowskiego. Nestorka polskiej statystyki, profesor Stanisława Bartosiewicz przedstawiła (wspólnie z dr Elżbietą Stańczyk) historię społeczno-ekonomiczną Polski w latach 1918–2008, a profesor Jan Kordos omówił współzależności między rozwojem teorii i praktyki badań reprezentacyjnych w Polsce.

Rozważania o przeszłości polskiej statystyki nie zdominowały w całości pierwszego dnia obrad. Znalazło się w nim również miejsce na odważne spojrzenie w przyszłość i stawienia czoła wyzwaniom nauki, państwa i gospodarki. W panelu dyskusyjnym przygotowanym przez prof. Tadeusza Calińskiego z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu udział wzięli profesorowie: Janina Józwiak ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (Statystyka ludności), Janusz Witkowski z GUS (Statystyka społeczna), Tomasz Panek ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (Statystyka społeczna), Jerzy Wilkin z Uniwersytetu Warszawskiego (Statystyka gospodarcza), Jan Paradysz z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (Statystyka regionalna), Jerzy Andrzej Moczko z Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu (Statystyka zdrowia), Mirosław Szreder z Uniwersytetu Gdańskiego (Dane statystyczne) i Jacek Koronacki z Instytutu Podstaw Informatyki PAN w Warszawie (Metodologia badań statystycznych).

Obrady drugiego i trzeciego dnia Kongresu były bardzo intensywne. Program obejmował wiele sesji tematycznych. Ich organizacji podjęli się uznani i cenieni w kraju oraz na arenie międzynarodowej statystycy. O wygłoszenie wiodących referatów poproszono najwybitniejszych polskich i zagranicznych przedstawicieli poszczególnych dziedzin badań statystycznych.

Wiele z przygotowanych na Kongres artykułów opublikowano w numerze specjalnym *Przeglądu Statystycznego* (w dwóch tomach). Prezentacji dorobku Kongresu poświęcony jest także niniejszy numer specjalny *Studiów Demograficznych* (nr 1/2012). Natomiast *Wiadomości Statystyczne*, począwszy od numeru 7/2012, w dziale zatytułowanym *Z Obrad Kongresu Statystyki Polskiej* zamieszczają merytoryczne omówienie poszczególnych sesji oraz wybrane opracowania. W Kongresie aktywnie uczestniczyło wielu znamienitych statystyków polskich i zagranicznych. Jego dorobek będziemy długo analizować i do niego się odwoływać.

Z okazji Kongresu przygotowano szereg publikacji okolicznościowych, wystaw oraz imprez i wydarzeń towarzyszących. Okazją do uhonorowania najbardziej zasłużonych członków oraz przybliżenia działań i aktywności podejmowanych w poszczególnych regionach, było uroczyste otwarte posiedzenie Rady Głównej PTS. Odznakę

honorową „Za zasługi dla statystyki RP” z rąk profesora J. Witkowskiego – prezesa GUS otrzymali: M. Krzyśko, J. Pocięcha, B. Podolec, A.S. Barczak, A. Młodak oraz T. Klimanek. Medal im. Jerzego Sławy-Neymana prof. C. Domański – prezes PTS wręczył profesorom: T. Calińskiemu (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu), W. Krzanowskiemu (University of Exeter), J. Jurečkovej (Uniwersytet Karola w Pradze), M. Ghosh (University of Florida), A. Atkinsonowi (London School of Economics). Rada Główna PTS wyróżniła dr K. Kruszkę tytułem Honorowego Członka Polskiego Towarzystwa Statystycznego.

Z okazji Kongresu nakładem ZWS GUS wydano dwie publikacje okolicznościowe. W książce „Statystycy polscy” przedstawiono biogramy 85 statystyków polskich, którzy odegrali znaczącą rolę w historii statystyki polskiej. Praca przygotowana została przez zespół w składzie: W. Adamczewski, J. Berger, K. Kruszka, M. Krzyśko (przewodniczący), B. Łazowska. Natomiast praca „Polskie Towarzystwo Statystyczne 1912–2012” zawiera szczegółowe informacje dotyczące rozwoju organizacyjnego Polskiego Towarzystwa Statystycznego oraz opis działalności statutowej Towarzystwa. Publikację przygotował zespół w składzie: J. Berger, J. Kordos, K. Kruszka (przewodniczący), W.W. Łagodziński, W. Ostasiewicz. Obie publikacje dostępne są w wersji elektronicznej na stronie internetowej Kongresu: <http://www.stat.gov.pl/pts/KongresKongres2012/materialy.htm>.

Kongresowi towarzyszyły także dwie wystawy okolicznościowe: „Polskie Towarzystwo Statystyczne w latach 1912–2012” oraz „Statystyka w Wielkopolsce”. Przybliżyły one wielowiekowy dorobek statystyki, prezentowały archiwalne wyniki badań i publikacje, które wniosły istotny wkład w rozwój myśli i praktyki statystycznej w Polsce oraz w Wielkopolsce. Przypomniano także sylwetki osób tworzących ten dorobek. Obie wystawy dostępne są w wersji elektronicznej. Przygotowana przez J. Bergera wystawa „Polskie Towarzystwo Statystyczne w latach 1912–2012” dostępna jest stronie internetowej Kongresu http://www.stat.gov.pl/pts/Kongres2012/dok/Polskie_Towarzystwo_Statystyczne.pdf. Przygotowana w Urzędzie Statystycznym w Poznaniu wystawa „Statystyka w Wielkopolsce”, prezentowana była także w holu Urzędu Miasta Poznania i Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz w gmachu Narodowego Banku Polskiego – Oddział Okręgowy w Poznaniu. Elektroniczna wersja wystawy służyć ma jeszcze szerszemu jej upowszechnieniu http://www.stat.gov.pl/pts/Kongres2012/dok/statystyka_w_wielkopolsce.pdf.

W ramach imprez towarzyszących Kongresowi w dniach 16–17 kwietnia 2012 r. odbyły się dwa warsztaty, w których uczestniczyło łącznie około 60 osób. Tematyka warsztatów dotyczyła najważniejszych zagadnień metodologicznych: integracji danych statystycznych i estymacji dla małych obszarów (prowadzone przez specjalistów z Włoch) oraz z metod *data mining* (przygotowane przez firmę Statsoft). Podczas obrad Kongresu zorganizowano także uroczyste zakończenie wielkopolskiego konkursu „Statystyka mnie dotyka” z okazji Dnia Statystyki Polskiej w 2012 r. Konkurs wiedzy statystycznej dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych organizowany jest przez Urząd Statystyczny w Poznaniu oraz Polskie Towarzystwo Statystyczne.

W programie kulturalnym i turystycznym Kongresu znalazły się, m.in. spacer po Starym Mieście z koncertem w Kościele Farnym, zwiedzanie Centrum Sztuki i Biznesu – Stary Browar, *Welcome Party* w zabytkowej Słodowni, Koncert Jubileuszowy „Piękne głosy, piękne melodie” w wykonaniu studentów i absolwentów Akademii Muzycznej w Poznaniu oraz chóru kameralnego Uniwersytetu Ekonomicznego *Musica Viva* pod dyrekcją profesora M. Gandeckiego. Koncert przygotowała i prowadziła profesor H. Lorkowska, prorektor Akademii Muzycznej w Poznaniu.

Uroczyste obchody stulecia Polskiego Towarzystwa Statystycznego zorganizowane zostały w Poznaniu jako wspólne przedsięwzięcie całego środowiska statystyków reprezentowanego przez cztery instytucje: Polskie Towarzystwo Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Poznaniu oraz Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. W ten sposób nadano Kongresowi wyjątkowy charakter w dziejach polskiej statystyki jako wydarzeniu, które łączy środowiska reprezentujące zarówno praktyczny, jak i teoretyczny wymiar badań statystycznych i jest okazją do spotkania oraz wymiany poglądów i doświadczeń przedstawicieli statystyki publicznej, ośrodków naukowych, władz administracyjnych, przedsiębiorców i innych partnerów uczestniczących w badaniu procesów gospodarczych, społecznych i demograficznych. Kongres stworzył niepowtarzalną platformę dla ukierunkowania poszukiwań metodologicznych i poznawczych podejmowanych przez środowiska statystyczne w nadchodzących latach, które zostały ujęte w Uchwale Kongresu. Już dzisiaj można powiedzieć, że Kongres był jednym z ważniejszych i bardzo znaczących wydarzeń naukowych w historii polskiej myśli i praktyki statystycznej.

PROGRAM KONGRESU STATYSTYKI POLSKIEJ

Program Kongresu Statystyki Polskiej był bardzo obszerny. Wyodrębniono dziesięć obszarów tematycznych, w których obrady odbywały się w równoległych sesjach. Szczegółowy program Kongresu obejmujący blisko 40 sesji i tematy ponad 150 referatów oraz wystąpień panelowych i w formie plakatów jest dostępny na stronie internetowej <http://www.stat.gov.pl/pts/Kongres2012/program.htm>. Organizacji poszczególnych sesji tematycznych podjęli się uznani i cenieni w kraju oraz na arenie międzynarodowej statystycy. O wygłoszenie wiodących referatów poproszono najwybitniejszych polskich i zagranicznych przedstawicieli poszczególnych dziedzin badań statystycznych. W ten sposób Kongres zgromadził wielu znamienitych statystyków z Polski i z całego świata. Nie sposób w tym miejscu omówić cały dorobek Kongresu⁵, warto jednak podkreślić chociaż tematykę poszczególnych sesji oraz autorów i tematy referatów proszonych.

⁵ Zainteresowanych odsyłamy do publikacji w *Wiadomościach Statystycznych*, numeru specjalnego *Przeglądu Statystycznego*, *Statistics in Transition – New Series* oraz zawartości niniejszego numeru *Studiów Demograficznych*.

- Sesje tematyczne Kongresu Statystyki Polskiej i tematyka referatów proszonych:
1. **Statystyka matematyczna – prof. Mirosław Krzyśko**, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
 - **Tadeusz Bednarski** (Uniwersytet Wrocławski), Statystyczna analiza przyczyn obciążoności próby w badaniach sondażowych rynku pracy
 - **Jacek Koronacki** (Instytut Podstaw Informatyki PAN w Warszawie), Analiza danych o dużym wymiarze w przypadku małej liczności próby
 - **Jana Jureckova** (Charles University in Prague), Regression quantiles and their two-step modifications
 - **Zbigniew Szkutnik** (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), Algorytm EM i jego modyfikacje
 2. **Metoda reprezentacyjna i statystyka małych obszarów – prof. Janusz Wywiał**, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
 - **Malay Ghosh** (University of Florida), Finite population sampling: a model-design synthesis
 - **Ray Chambers, Gunky Kim** (Wollongong University), Regression analysis using data obtained by probability linking of multiple data sources
 - **Li-Chun Zhang** (Statistics Norway), Micro calibration for data integration
 - **Lorenzo Fattorini** (University of Siena), Design-Based Inference on Ecological Diversity
 - **Jean-Claude Deville, Daniel Bonnéry, Guillaume Chauvet** (ENSAE), Neyman type optimality for marginal quota sampling
 3. **Statystyka ludności – prof. Janina Józwiak**, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
 - **Nico Keilman** (University of Oslo), Challenges for statistics on households and families
 - **Irena E. Kotowska** (Warsaw School of Economics), Evolving population structures and their relevance for demographic and social change
 - **Francesco Billari** (Bocconi University, Milan), Challenges for new methods in demographic analysis (tentative)
 4. **Statystyka społeczna – prof. Tomasz Panek**, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
 - **Achille Lemmi** (Siena University, Dipartimento di Economia Politica) Dimensions of Poverty. Theory, Models and New Perspectives
 - **Walenty Ostasiewicz** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), Jakość życia jako przedmiot badań statystycznych
 - **Anne Valia Goujon, Ramon Bauer, K.C. Samir, Michaela Potančoková** (Vienna Institute of Demography (VID), Austrian Academy of Sciences), The Human Capital Puzzle: Why It Is so Hard to Find Good Data on Educational Attainment?
 - **Urszula Sztanderska** (Uniwersytet Warszawski), Polska statystyka publiczna jako inspiracja i bariera rozwoju badań rynku pracy

5. **Statystyka gospodarcza – prof. Jerzy Wilkin**, Uniwersytet Warszawski
 - **Włodzimierz Siwiński** (Uniwersytet Warszawski, Akademia L. Koźmińskiego), Statystyczny obraz kryzysu gospodarczego 2008–2010
 - **Barbara Liberda** (Uniwersytet Warszawski), Rachunki generacyjne metodą pomiaru bogactwa kolejnych pokoleń
 - **Elżbieta Mączyńska** (Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne), Statystyka jako źródło danych w badaniach naukowych. Dylematy i niedostosowania
 - **Andrzej P. Wiatrak** (Uniwersytet Warszawski), Aktualne problemy statystyki rolniczej
6. **Statystyka regionalna – prof. Tadeusz Borys**, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
 - **Jan Paradysz** (Centrum Statystyki Regionalnej, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), Statystyka regionalna: stan, problemy i kierunki rozwoju
 - **Tadeusz Borys** (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), **Tomasz Potkański** (Związek Miast Polskich), Monitorowanie rozwoju regionalnego i lokalnego
7. **Analiza i klasyfikacja danych – prof. Krzysztof Jajuga, prof. Marek Waleśiak**, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
 - **Reinhold Decker** (Universität Bielefeld), Model-based analysis of online consumer reviews – methods and applications
 - **Wojtek Krzanowski** (University of Exeter), Classification: some old principles applied to new problems
 - **Patrick Groenen** (Erasmus University Rotterdam), The support vector machine as a powerful tool for binary classification
8. **Dane statystyczne – prof. Mirosław Szreder**, Uniwersytet Gdański
9. **Statystyka zdrowia – prof. Jerzy Andrzej Moczko**, Uniwersytet Medyczny w Poznaniu
10. **Statystyka sportu i turystyki – prof. Bogdan Sojkin**, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Ze względu na obszar tematyczny *Studiów Demograficznych*, poniżej zamieszczamy bardziej szczegółowe omówienie sesji poświęconych problematyce ludnościowej.

DEMOGRAFIA W OBRADACH KONGRESU STATYSTYKI POLSKIEJ SPRAWOZDANIE

W bloku problemowym poświęconym „Statystyce ludności” odbyły się trzy sesje.

W sesji „Statystyka ludności 1” zaprezentowano 3 referaty. Dwa pierwsze, to referaty przygotowane na zaproszenie organizatora sesji: Nico Keilman: „Challenges for statistics on households and families” i Irena E. Kotowska: „Evolving population structures and their relevance for demographic and social change”, a trzeci to referat Marty Styrc i Anny Matysiak: „Socioeconomic status and marital stability”.

W swoim referacie profesor Nico Keilman przedstawił przegląd nowych form rodzin i związków oraz gospodarstw domowych, jakie już niemarginalnie występują w Europie i w związku z tym powinny być rejestrowane zarówno w spisach ludności, jak i badaniach reprezentacyjnych. Uwzględnienie tych zmian ma zasadnicze znaczenie dla statystycznej analizy w wielu obszarach, takich jak badania sytuacji mieszkaniowej i popytu na mieszkania, dochodów i wydatków rodzin i gospodarstw domowych, sytuacji na rynku pracy, zachowań demograficznych, itp. Wszystkie te zagadnienia mają wyraźne przełożenie na decyzje co do różnego typu polityk o charakterze społecznym i ekonomicznym. Najwyraźniejsze obserwowane tu trendy, to: późniejsze rozpoczynanie życia rodzinnego, wzrost liczby i udziału związków konsensualnych (kohabitacji), zwiększająca się liczba samotnych rodziców (głównie z powodu rozwodu), więcej rodzin zrekonstruowanych, rosnąca częstość osób żyjących samotnie, szczególnie w młodszych rocznikach wieku. Autor referatu wskazał, że wraz z tymi nowymi zjawiskami pojawiają się problemy definicji i ich ujednolicenia dla zapewnienia porównywalności między krajami. Problemem w wielu wypadkach jest również trudność w wyłowieniu i rejestracji pewnych zdarzeń i procesów, co stawia szczególne wyzwania dla gromadzenia danych. Do takich trudnych do wychwycenia zdarzeń należą, na przykład, występowanie związków *Living Apart Together (LAT)*, *Living apart but within network* czy też zjawiska *Commuters between households*. Prezentacja poświęcona była właśnie problemom definicji, pomiaru i zbierania danych na temat tych nowych zjawisk o charakterze społecznym i demograficznym.

W bardzo ciekawej prezentacji profesor Irena E. Kotowska skupiła się na znaczeniu zmian w strukturach wieku ludności nie tylko dla społecznych i ekonomicznych konsekwencji (czemu ostatnio poświęca się dużo uwagi w dyskusjach), ale również dla samych procesów demograficznych. Dotychczas analiza relacji pomiędzy procesami demograficznymi i strukturą wieku prowadzone były w zasadzie jednostronnie – badano zwykle jak płodność (jej spadek), umieralność (wydłużenie trwania życia) i, ewentualnie, migracje (problem tzw. migracji zastępczych) wpływają na strukturę wieku (starzenie się ludności, zmiany zasobów pracy, itp.). Niektórzy tylko autorzy zwracali uwagę na wpływ, jaki zmiany w strukturze wieku mogą mieć na przyszły przebieg procesów demograficznych (np. Lutz czy Pool), mówiąc o „negatywnym

impecie wzrostu” (*negative momentum*) czy związanej z tym „pułapce niskiej płodności”. Autorka wskazywała, że w Europie nie tylko procesy demograficzne, ale i struktury podlegają (drugiemu) przejściu demograficznemu, stanowią też o „nowej demografii Europy”. Dla dyskusji o odnowie demograficznej naszego kontynentu konieczne jest pełniejsze uwzględnienie mechanizmów wiążących struktury i procesy w trakcie zmiany demograficznej w długookresowej perspektywie. Chodzi tu nie tylko stosowne metody badania tych mechanizmów, ale i o analizę konsekwencji w takich obszarach jak, na przykład, wpływ falowania struktur na przemiany rodziny i gospodarstw domowych oraz zróżnicowanie oczekiwań i zachowań demograficznych i ekonomicznych pomiędzy generacjami.

W trzecim z referatów tej sesji Autorki zaprezentowały wyniki wykorzystania analizy historii zdarzeń (na podstawie danych z badania *Generations and Gender Survey-PL*) do oceny wpływu aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn na stabilność małżeństw. Rezultaty tego modelowania okazały się być zgodne z koncepcją Beckera, według której praca mężczyzn wpływa pozytywnie na stabilność małżeństwa, zaś praca kobiet – negatywnie. Dodatkowym interesującym wnioskiem z analizy jest to, że w przypadku kobiet negatywny wpływ aktywności zawodowej na stabilność małżeństwa ujawnił się dopiero w okresie transformacji systemowej, nie był on obserwowany wcześniej. Zdaniem Auterek, wynik ten sugeruje to, że specjalizacja ról kobiet i mężczyzn jest silnie zakorzeniona w społeczeństwie polskim a przemiany społeczno-ekonomiczne, jakie zaszły w Polsce w okresie transformacji ustrojowej, uwypukliły tylko jej oddziaływanie na stabilność małżeństw.

W sesji „Statystyka ludności 2” przedstawiony został tylko jeden referat (na zaproszenie organizatora sesji) Francesco Billari: „Statistical challenges for life-course demography”. Profesor F. Billari rozpoczął od definicji „analizy przebiegu życia” (*life course analysis*) jako statystycznej analizy danych obejmujących: czas wystąpienia zdarzeń, ich sekwencję oraz *quantum* (liczba zdarzeń). Następnie pokazał, że występują dwie „kultury” w analizie przebiegu życia. W pierwszej z nich występuje przede wszystkim podejście *event-based*, w którym uwaga jest skupiona na liczbie i rozkładzie w czasie zdarzeń (tu główną metodą jest analiza historii zdarzeń). W drugiej z kultur przeważa holistyczne podejście, które skupia się na wybranych fragmentach przebiegu życia jako całości (stosowane metody to analiza sekwencyjna, analiza klas ukrytych i modelowanie trajektorii). Te podejścia wpisują się w dyskusję toczoną w obrębie statystyki, w której występuje pewien spór między „kulturą modelowania danych” i „kulturą modelowania algorytmicznego”. W pierwszej z nich zakłada się, że dane są generowane przez pewien dany stochastyczny model, w drugiej zaś zakłada się, że mechanizm generowania danych jest nieznan. Przeciwnicy pierwszej z wymienionych kultur twierdzą, że modelowanie danych może prowadzić do formułowania nieistotnych teorii i wniosków naukowych, które mogą być podważone. Zwolennicy twierdzą, że punktem wyjścia w tej analizie nie są dane, ale problem czy hipoteza naukowa a modelowanie danych ma służyć ujawnieniu przyczynowych związków – ich zdaniem techniki statystyczne bazujące na

modelach najlepiej służą temu celowi. Autor referatu przedstawił przegląd technik statystycznych stosowanych w analizie przebiegu życia, sytuując je w tych dwóch kulturach statystycznych i wskazując ich zalety i słabości w badaniu związków przyczynowych.

Trzecia z demograficznych sesji „Statystyka ludności 3” obejmowała aż pięć referatów:

1. Elżbieta Gołata, Spis ludności i prawda
2. Lucyna Nowak, Rozwój badań statystycznych w obszarze demografii i migracji
3. Wiktoria Wróblewska, Zmiany maksymalnego trwania życia i długowieczność – wyzwania dla statystyki
4. Jerzy T. Kowalewski, Anna Majdzińska, Starzenie się populacji krajów UE – nieodległa przeszłość i prognoza
5. Jadwiga Borucka, Joanna Romaniuk, Ewa Frątczak, Trwałość pierwszych związków (małżeństw i kohabitacji) w kohortach urodzeniowych 1950–1970.

W głównym referacie tej sesji profesor E. Gołata podjęła problem błędów, którymi mogą być obciążone wyniki spisów ludności, a które mają nielosowy charakter. Autorka przedstawiła możliwości identyfikacji i eliminacji takich błędów. Szczególną uwagę poświęciła błędom pokrycia a także kwestii korzystania „spoza statystycznych” źródeł informacji i zintegrowanych źródeł danych. Pokazała też jak współcześnie rozwiązuje się kwestię harmonizacji wyników i szacunków ludności w różnych przekrojach.

W kolejnym z prezentowanych referatów profesor J.T. Kowalewski i dr A. Majdzińska przedstawili analizę stopnia zaawansowania i dynamiki procesu starzenia się ludności w krajach UE, wyodrębniając grupy krajów o odmiennym zaawansowaniu i przebiegu tego procesu. Ocenę procesu starzenia się ludności przeprowadzono zarówno retrospektywnie od 1991 roku, jak i prognozując zmiany udziału osób starszych i najstarszych do 2030 r. Zastosowano też różne mierniki charakteryzujące starzejącą się struktury wieku, zwrócono uwagę na postępujący wzrost udziału osób najstarszych (80+) a także na następstwa, głównie społeczne, omawianych procesów (wzrost zakresu niepełnosprawności, konieczność rozwoju opieki instytucjonalnej i w ramach rodziny nad osobami starszymi, itp.).

Profesor Wiktoria Wróblewska swój referat poświęciła zmianom w długowieczności obserwowanym od półtora wieku na świecie, skupiając się na maksymalnym trwaniu życia zaobserwowanym i wyznaczonym przez tablice trwania życia. W referacie przedstawiona została bardzo interesująca dyskusja toczona przez demografów zajmujących się trwaniem życia, która w istocie jest sporem między badaczami dowodzącymi, że w długookresowym procesie wydłużania się ludzkiego życia zbliżamy się do jego biologicznej granicy a tymi, którzy twierdzą, że taka naturalna granica nie istnieje.

W referacie Jadwigi Boruckiej i współautorek przedstawione zostały wyniki modeli czasu przeżycia (trwałości) pierwszych związków (małżeństw i kohabitacji)

przy zastosowaniu klasycznego i bayesowskiego podejścia na podstawie danych NSP 2002. Estymację przeprowadzono dla różnych kohort urodzeniowych, co pozwoliło na ocenę zmian w czasie trwałości pierwszych związków.

W ostatnim z prezentowanych referatów Lucyna Nowak przedstawiła zmiany, jakie zaszły w dwudziestoleciu 1990–2010 w metodologii i zakresie statystyk dotyczących ruchu naturalnego ludności oraz migracji, wskazując też kierunki oczekiwanych zmian.

Ten blok problemowy Kongresu Statystyki Polskiej został nazwany „Statystyka ludności”, ale dyskutowane w nim zagadnienia obejmowały znacznie szerszy obszar. Należały do nich: metodologia gromadzenia danych dotyczących zjawisk i procesów ludnościowych (referaty N. Keilmana, E. Gołaty, L. Nowak), konceptualne ramy analiz demograficznych (I.E. Kotowska, F. Billari, W. Wróblewska), zastosowanie technik statystycznych do oceny procesów demograficznych (M. Styrc i A. Matysiak, J.T. Kowaleski i A. Majdzińska, J. Borucka, J. Romaniuk i E. Frączak).

W trakcie innych sesji Kongresu poświęconych bardziej szczegółowo odmiennej tematyce prezentowano referaty dyskutujące problemy demograficzne. Odwołać się tutaj można do wielorakich związków demografii ze statystyką gospodarczą, społeczną, rynku pracy, zdrowia, badaniami regionalnymi itd. Z natury badań statystycznych wynika, że podział tematyczny poszczególnych sesji nie mógł być rozłączny, dlatego niejako uzupełniając omówienie sesji poświęconych „Statystyce ludności”, wskazać tutaj można jeszcze wiele innych referatów.

Niewątpliwie ściśle więzy łączą demografię ze statystyką społeczną. W tym bloku tematycznym odbyły się cztery sesje, podczas których wygłoszono 16 referatów, w tym cztery prozono. Sesje poświęcono czterem wiodącym tematom: statystyce ubóstwa, poziomu i jakości życia, kapitału ludzkiego i rynku pracy. Profesor A. Lemmi przedstawił nowe, wielowymiarowe podejście do pomiaru ubóstwa oparte na teorii zbiorów rozmytych. Z kolei profesor W. Ostasiewicz omówił różne podejścia naukowe stosowane w badaniu jakości życia. Dr Jolanta Perek-Białas przedstawiła sytuację starszych generacji w Europie Środkowo-Wschodniej na podstawie danych z europejskiego badania dochodów i warunków życia EU-SILC. Natomiast dr Anna Szukiełojć-Bieńkuńska skoncentrowała się na zagadnieniach jakości życia w Polsce, przedstawiając problematykę na podstawie badań GUS.

W sesji poświęconej kapitałowi ludzkiemu profesor Anne Goujon przedstawiła opracowaną przez IIASA (International Institute for Applied Systems Analysis) metodologię odtwarzania poziomu wykształcenia osób z wykorzystaniem różnych źródeł informacji z ostatnich lat. Dr Marcin Stonawski w referacie pt. „Kapitał ludzki w warunkach starzenia się ludności w Polsce” przedstawił oszacowanie poziomu kapitału ludzkiego oraz ocenę wpływu przemian demograficznych na kształtowanie się tego zasobu w Polsce w latach 2010–2050. Autor podkreślił, że kapitał ludzki należy do najważniejszych zasobów warunkujących procesy, które kształtują poziom i jakość życia ludności. Odpowiednio wykorzystany, wysokiej jakości kapitał ludzki jest równocześnie wartościowym czynnikiem wytwórczym i podstawowym źródłem

przewagi konkurencyjnej na świecie. Szacunek kapitału ludzkiego dr M. Stonawski przeprowadził za pomocą własnej metody bazującej na szacunkach akumulacji i deprecjacji z uwzględnieniem aspektu ilościowego i jakościowego. Wśród wniosków z badania warto przytoczyć następujące. Proces starzenia się populacji powoduje zmniejszenie się kapitału ludzkiego w ujęciu ilościowym, a jakościowe zmiany w akumulacji kapitału ludzkiego (np. podwyższanie poziomu wykształcenia czy polepszanie stanu zdrowia) zwiększają kapitał ludzki przypadający na jednego pracownika. Autor zauważa także, że inwestycje w kapitał ludzki łagodzą negatywne skutki oddziaływania starzenia się ludności na zasoby pracy.

W sesji poświęconej problematyce rynku pracy profesor Urszula Sztanderska spojrzała na system statystyki publicznej, wskazując ‘inspiracje i bariery rozwoju badań rynku pracy’. Statystyczną analizę nierówności płac kobiet i mężczyzn w Polsce przedstawiła dr Aleksandra Matuszewska-Janica.

Do tematów demograficznych nawiązywały także wystąpienia podczas sesji poświęconej statystyce zdrowia. W szczególności można tutaj wskazać referat dr Urszuli Wojciechowskiej i dr Joanny Didkowskiej ukazujący, że na tle rosnącego zagrożenia chorobami nowotworowymi, obecny rejestr nowotworów wymaga przebudowy tak, aby umożliwił właściwe monitorowanie sytuacji epidemiologicznej w Polsce.

Przedstawione na Kongresie referaty nie objęły, oczywiście, całego spektrum problemów będących przedmiotem zainteresowań współczesnej polskiej demografii, ale pokazały że znajdują się one w głównym nurcie badań demograficznych w Europie.

Janina Józwiak
Kazimierz Kruszką
Elżbieta Gołata

LITERATURA

Polskie Towarzystwo Statystyczne 1912–2012, (2012), red. K. Kruszką, Polskie Towarzystwo Statystyczne, Rada Główna, Warszawa, dostęp na stronie internetowej Kongresu Statystyki Polskiej <http://www.stat.gov.pl/pts/Kongres2012/materiały.htm>

Słownik biograficzny statystyków polskich, (1988), GUS i PTS, Warszawa

Statystycy polscy, (2012), GUS i PTS, Warszawa, dostęp na stronie internetowej Kongresu Statystyki Polskiej <http://www.stat.gov.pl/pts/Kongres2012/materiały.htm>